

REDAKTIONELT FORORD

Risiko og usikkerhed har altid haft en særlig betydning for landbrugets produktion og indtjening. Det er sandsynligt, at emnet bliver endnu mere relevant i fremtiden: Der er tegn på, at landbrugsmarkederne er inde i en udvikling i retning af stigende volatilitet (ustabilitet), og at priser på både salgsprodukter og indsatsfaktorer bliver mere og mere ustabile og uforudsigelige. Fjernelse af landbrugsstøtte og markedsintervention, stigende pres på verdens fødevarelagre samt den finansielle uro er med til at øge usikkerheden i landbrugsproduktionen.

Landbruget er således underlagt særlige vilkår, som – på godt og ondt – adskiller sig fra andre erhvervs vilkår. De naturgivne betingelser er specielle, men også markederne, strukturen, tilpasningsevne m.m. er væsentligt forskellige. Disse forskelle og markante forhold er afgørende for både den fremtidige udvikling og for de reguleringer og påvirkninger, som kan anvendes i landbruget. De har også stor betydning for landmændenes driftsledelse. Det er vigtigt, at landmændene har overblik over de forskellige risici og usikkerheder, de kan stå overfor, og at de aktivt tager stilling til om – og hvordan – der skal tages forholdsregler.

Strukturudviklingen i retning af større og mere specialiserede landbrug gør også, at landmændene er mere sårbare over for udsving i priser og omkostninger.

I dette temanummer behandles emnet *Risiko i landbruget: Udfordringer og mulige løsninger* ud fra forskellige vinkler.

I den første artikel *Landmændenes forudsigelige irrationalitet* af Jens-Martin Bramsen, Fødevareøkonomisk Institut, tages der udgangspunkt i landbrugets finanskriser. Forfatteren spørger, om der er noget at lære? Er vi blot uforudsigelige flokdyr, der igen om få år vil havne i en anden slags krise, eller kan vores adfærd forudsiges og forbedres? Det er bestemt ikke noget retorisk spørgsmål, men heldigvis giver de senere års forskning i økonomisk adfærd håb for fremtiden. Forfatteren tilføjer, at nok er mennesker ikke rationelle, men megen irrationel adfærd er faktisk forudsigelig. Formålet med artiklen er således at give et lille indblik i, hvordan denne forskning kan bidrage til en forståelse af landmændenes adfærd. Måske kan dette bidrage til konstruktiv debat om, hvad vi kan gøre for ikke at havne i en lignende situation igen.

Den næste artikel er af agronom & ph.d., Henning Krabbe, og har titlen »Globaliseringen og (manglende) fokus på risiko på landbrugsbedrifterne og hos rådgiverne«. I artiklen konstateres det, at udgangspunktet ved finanskrisens start var, at danske landmænd kun i begrænset omfang havde viden om risikovurdering og risikostyring. Samtidig forventes, at danske landmænd fremover vil

opleve større risiko i produktion og økonomi som følge af en række forskellige enkeltfaktorer og samspillet imellem disse faktorer. Det konkluderes dog, at i en risikofyldt verden er der ingen mulighed for at få kendskab til hændelser frem i tiden. Men gennem efteruddannelse og øget arbejde med risiko i beslutningstagningen kan landmændenes og rådgivernes tankegang ændres, så beslutningsprocesserne bliver bedre, og beslutningerne bliver i større overensstemmelse med beslutningstagerens tro og forventninger om den usikkerhed, der omgiver ham.

I artiklen *Total-risiko-konceptet* af Michael Friis Pedersen, vises, hvor stor en rolle adgangen til likviditet har for anvendelsen af markedsbaseret risikostyring. Der argumenteres for, at substitutionseffekter mellem finansiering, organisering og markedsbaseret risikostyring kan være årsagen til fraværet af markedsbaseret risikostyring. Let adgang til kredit kan være årsagen til underudviklede institutioner inden for markedsbaseret risikostyring.

I den følgende artikel, *Udbytterisiko på bedriftsniveau*, af Thyge Lauge Jørgensen, er budskabet, at risikobilledet på den enkelte bedrift bør estimeres ud fra data på bedriftsniveau. Beregninger på bedriftsniveau giver afgørende anderledes variations- og korrelationsestimater end beregninger på landsniveau.

Michael Friis Pedersen beskriver i den følgende artikel, *Leverage Cycle Theory*, en teori, som potentielt kan højne forståelsen af finanskrisen, herunder udviklingen i det danske marked for landbrugsejendomme. Teorien fremhæver betydningen af kreditadgangens indflydelse på prissætning, hvilket er noget, der normalt ignoreres. Ifølge artiklen viser Leverage Cycle teorien, at udviklingen i adgangen til kredit er af stor betydning for den fremtidige prisudvikling.

I artiklen *Erfaringer fra projektet helhedsorienteret risikostyring* af Torben Ulf Larsen, redegøres for projektets formål, som er at udvikle og implementere risikostyring på landbrugsbedrifter. Risikostyringskonceptet skal være helhedsorienteret, dvs. det skal omfatte alle aspekter ved landbrugsproduktion.

Formålet med projektet er at give landmænd et overblik over de risikofaktorer, der er relevante for deres bedrift. Endvidere skal der fokuseres på vurdering og håndtering af risikofaktorerne. Det konkluderes bl.a., at værdien for landmanden af risikostyring ligger i, at han får et samlet overblik over bedriftens risikofaktorer, at de bliver vurderet (væsentlig/sandsynlig) og håndteret (afdækket eller accepteret).

I den følgende artikel spørger de to forfattere Michael Friis Pedersen og Jakob Vesterlund Olsen: *Hvorfor interessere sig for risikostyring, når man kan låne?* I artiklen beskrives et nyudviklet mål for udviklingen i adgangen til kredit i dansk landbrug, og der argumenteres for, at den kraftigt stigende adgang til kredit op til finanskrisen kan være med til at forklare, hvorfor der har været ringe interesse for risikostyring i dansk landbrug.

Den næste artikel, *Risikoledelse – en ny ledelsesopgave i landbruget*, tager udgangspunkt i den centrale hypotese, at mange risici kan undgås i landbruget gennem et bedre samarbejde mellem den enkelte producent og hans samarbejdspartnere som fx rådgivere, banken og slagteriet. I artiklen gives et bud på, hvad det faglige indhold i det nye risikoprojekt skal være. Det sker på grundlag af dels en afholdt workshop om rådgivningssystemet og de danske svineproducenter, dels en spørgeskemaundersøgelse, hvor både landmænd og deres samarbejdspartnere i fødevareklyngen er blevet spurgt om deres holdninger til landbrugets risikostyring.

I den sidste artikel, *Er landbrugspriserne blevet mere ustabile? Og fortsætter ustabiliteten?*, konstateres det, at ustabile priser og prisvolatilitet i landbruget ikke noget nyt, men især i det seneste tiår er udviklingen i volatiliteten steget. Prisvolatilitet har en række både økonomiske og menneskelige ulemper, og derfor er det vigtigt at få vurderet, om vi kan forvente en vedvarende høj eller måske endog stigende prisvolatilitet på landbrugsmarkederne fremover. I artiklen nævnes en række forhold, som især kan forventes at forstærke prisvolatiliteten fremover, og der fremhæves også mulige tiltag med henblik på at dæmpe prisvolatiliteten.

God læselyst

Ph.D., cand.agro. & merc. Henning Otte Hansen (ansvarshavende redaktør)
Fødevareøkonomisk Institut, Københavns Universitet

